

Lagmandsretternes reform. Juryen avløses av Meddomsmænd.

Av Høiesteretsassessor HAAKON BREIEN.

I.

Reformkravet overfor lagmandsretten.¹⁾

EN tredjedels aarhundrede er nu gaat hen, siden Norges nuværende straffeprocess traadte i kraft, bygget paa lov om rettergangsmaaten i straffesaker av 1. juli 1887. Den har to slags domstoler: meddomsretten for behandling af forbrydelser, som ikke kan medføre strengere straf end fængsel i 3 aar, og lagmandsretten for de større forbrydelser og derhos som ankeinstans for meddomsretten. Den almindelige underdommer og to lægdommere utgør meddomsretten, hvor alle tre staar paa like fot og isammen paadømmer den hele sak, baade skyld og straf. Lagmandsretten derimot har to elementer: lagretten, bestaaende av 10 lægmænd, og retten, bestaaende av lagmanden og to retskyndige meddommere. Lagretten er en jury og avgjør alene skyldspørgsmaalet, mens retten efterpaa utmaaler straffen.

I en hel menneskealder har nu denne retsordning været i virksomhet, og vi har saaledes indvundet erfaring baade om de gode og svake sider ved systemet og særligt da om lagretternes og meddomsretternes karaktér og virke i livet.

¹⁾ Nærværende stykke gjengir, efter en del mindre ændringer, et indledningsforedrag i emnet under den norske dommerforenings aarsmøte i Kristiania i September 1923.

De fleste avgjørelser av lagretterne maa — selvfølgelig, hadde jeg nær sagt — ansees som riktige. Men som det vil være bekjendt, har det i det forløpne tidsrum hendt og med visse mellomrum atter gjentat sig, at almenheten er blitt opskaket og opskræmt ved enkelte lagretskjendelser fra vore lagmandstinge. Dette har i almindelighet gjældt frifindende kjendelser paa trods av, at det synes almenheten at ha foreligget klart bevis for den tiltaltes skyld. I tilfælde vil da straffeloven her i virkeligheden være sat i kraft, og lagretten være gaat over til »en personlig lovgiver for enkelttilfældet«. Disse kjendelser har faldt paa de forskjellige felter inden strafferettens omraade, — likesom de underliggende motiver kan ha været forhold og momenter av den forskjelligste art. Tilfældene vil jevnlig ha sat bølger i den offentlige diskussion, hvorfra jeg nedenfor vil levere enkelte snapshots som uttryk for den almindelige opfatning. Disses betydning vil være saa meget større som de regelmæssigt er tat fra den venstre side av vor presse og politik, ved hvilken jurysystemet i sin tid blev arbeidet frem og indført hos os.

Den første av disse frifindelser indtraf, saavidt mindes, paa bedrageri omraadet. Det var i straffeprocessens første tid. Senere vil deslike kjendelser særlig ha faldt i barnemordsaker. Grundene kan her ha været medlidenhet med den tiltalte, — irritationer over, at barnefaderen, som det heter, »gaar fri«, — og maaske manglende tilslutning til selve straffelovens bestemmelser. I anledning av en saadan frifindelse sees i 1918 uttalt i det liberale blad »Norske Intelligenssedler«:

»Som vi forleden meddelte, avsa lagretten her i byen frifindelseskjendelse for en dame, som hadde født i dølgemaal og derefter dræpte sit barn. Denne frifindelse har, som rimelig kan være, vakt baade forbauselse og forargelse. Der er i den senere tid, forekommet flere tilfælder, hvor lagretten i saadanne barnemordsaker har erklæret den tiltalte barnemorderske »ikke skyldig«, skjønt det faktiske var

paa det rene. Frifindelser av den art er ytterst betænkelige og kan ha meget farlige virkninger. Det er derfor forklarlig nok, at almenheten blir opskræmt«.

Ikke mindst paa det uaktsomme draps omraade vil ofte være faldt deslike lagretskjendelser, som almenheten har staat uforstaaende overfor. Men ogsaa inden voldsforbrydelsernes felt er de flere gange indtruffet. I anledning av et av disse tilfælder for et par aar siden findes uttalt i venstres hovedorgan »Dagbladet« bl. a. følgende:

»I det sidste har norske juryer begyndt at vise saa mange likheter med de franske, at det blir nødvendig at opgi troen paa det kjølige klimas evne til at bevare retfærdighetssansen. Vi har faat den ene frifindelse efter den anden, som utvilsomt mer maa bero paa en stemning hos lagrettens medlemmer end paa en nøktern vurdering av den handling, tiltalen gjælder, sammenholdt med straffelovens klare bestemmelser. Vi har set frifindelser baade paa en politisk stemning og paa den stemning, som en ekte crime de passion vækker. — — Naar der ingen tvil er om, at den gjerning, som loven truer med straf, virkelig er gjort, svækker det tilliden til selve retssikkerheten, at en lagret allikevel ut fra en stemning og uten begrundelse frifinner gjerningsmanden. Der er her en svakhet ved lægmandsdomstolen«.

Ved flere av lagrettens sensationelle frifindelser vil politiske sympatier og antipatier ha spillet ind som avgjørende moment. I atter andre vil der inden lagretten ha været tilstede en vis uvilje overfor principerne i den paagjældende straffelovgivning. Eksempler herpaa vil frembyde sig i flere av den senere tids saker angaaende salg av sprit samt smugling. —

Idet loven av lagretten sættes ut av kraft, blir i dens sted sat, ikke en ny lov, men lovløshet, skiftende vilkaarlighet. Selv bortset herfra, vil det i de enkelte tilfælde, hvor lovens befolgelse kan lede til ubilligt resultat, være ytterst uheldigt, at statens almindelige benaadningss-

myndighet avløses av den enkelte lagret. Ved benaadning er det væsentlige spørsmåal, hvorledes det vilde virke, om den befulgte handlemaate ophøiedes til almindelig regel. Dette vil altid overveies og paasees av benaadningsmyndigheten, men derimot ikke av de lægdommere, der tilfældigvis sitter i lagretten.

Lagrettens fældende kjendelser har loven vistnok git lagmandsretten adgang til at tilsidesætte, naar beviset for skyld findes utilstrækkeligt. Men efter jurysystemets hele natur vil denne vei bli sjelden betraadt og litet praktisk. Den sidste menneskealders kriminalhistorie vil derfor fremvise tilfælder, hvor lagrettens domfældelse er avgit paa et saa svakt og usikkert bevis, at almenheten vedvarende er blit holdt i enslags nervøs uro ved muligheten for, at en uskyldig var dømt. Disse tilfælde vil da i tidens løp gjerne avføde — jeg kan si — en vis »litteratur«: Det er, som man ikke kan falde helt til ro. Blandt disse tilfælde turde være at nævne den Hoelske mordbrandsak fra Bergen av 1903, som endte med, at Hoel efter at ha utstaaet straffik gjenoptat sin straffesak og da efter 14 aars forløp naturligvis opnaadde frifindelse. Da han ikke av retten blev tilstaaet nogen erstatning, blev der av stortinget bevilget ham en erstatning av 100 000 kroner.

*

Kaster man blikket over rækken av de omhandlede tilfælder — jeg sikter her til de frifindende kjendelser —, vil grundsvakheten i lagrettens virksomhet sees at være en vis vilkaarlighet og mangel paa enhet i avgjørelserne — en tilfældighet, som kan nærme sig karakteren av lotteri. Det er den samme tilfældighet, som vi finder forbundet med jurysystemet i andre lande, og som man ved vor straffeprocessordning har forutset og tildels søkt at beskytte sig imot. Hvorvidt f. eks. barnemordersken skal fældes eller gaa fri, vil ofte i væsentlig grad være avhengig av lagrettens tilfældige sammensætning eller av,

hvorvidt hendes sak kommer ind for — lad os si — Bergenhushus lagmandsret med dens lagret fra landsbygderne eller for Bergenhushus lagmandsret med lagret fra byen. I det hele vil modsætningen i karakter mellem byfolk og landsens folk her spille ind og gjøre sig gjældende blandt de mange faktorer, som foraarsaker eller bidrager til den tilfældighed og ujævnhet, som hviler over lagretternes kjendelser.

Denne tilfældighed i lagretskjendelserne maa ikke — som enkelte av juryens forsvarere har gjort — forveksles eller sidestilles med den usikkerhet og relativitet, som ved alle retter vil hvile over avgjørelsen av tvilsomme tilfælde og spørsmål. Denne sidste relativitet følger av og med sakens problematiske natur, mens almenhetens anke over den svingende uro og ujævnhet i lagretternes avgjørelser alene er rettet imot de tilfælder, hvor skyldspørsmålet er paa det rene, og saken forsaavidt er uten nogen tvil.

Den heromhandlede svakhet ved lagrettens virksomhet synes nærmest at ha vokset i den senere tid. Muligens kan dette, i tilfælde, ha været en naturlig følge av jurysystemets efterhaanden indtrædende konsolidation, eller det kan ha været en virkning av efterkrigstidens psykologi eller, jeg kunde maaske si, psykose, — den hensynsløshet, som krigsforholdene har utviklet i sindene rundt om i landene.

Et slik tilfældighetens lotteri i retsordningen maa kaldes en meget slet justis og maa i særlig grad virke saarende eller opørørende for retsfølelsen, hvor det gjælder borgernes dyreste interesser: skyld og straf. Denne tilfældighed i retsutøvelsen maa ikke alene svække den almindelige tillid til retssikkerheten, men vil i det lange løp virke oppløsende paa selve retsbegrepenes. Jeg skal her alene minde om Johan Ludvig Runebergs ord: »Straffet er för alla människor det mest talande namn, men för många människor det enda namn på brottet«.

Under disse forhold er tilliden til vort juryssystem og

dets modsætningsforhold imellem retten og lagretten gaat tilbake og er i stor utstrækning avløst av *m i s t i l l i d*. Overfor lagmandsretten savner man, — som det er uttalt av en anseet representant inden paatalemyndigheten, — følelsen av trygghet for, at saken avgjøres i overensstemmelse med loven og med den almindelige retsbevissthet. Det har derfor hos os vokset frem en noksaa almindelig opfatning av, at en reform av vore lagmandsretter er nødvendig og paakrævet.

Vi har saaledes været vidne til, at enkelte lagrettemænd saavel som dommere har anmodet om at fritas for at tjenstgjøre under et processystem, som ledet til resultater stik imot lov og bevis.

I *d a g s p r e s s e n* sees da spørsmålet om reform av det nuværende system jevnlig at ha været fremme. Eksempelvis citerer jeg her en uttalelse i »Dagbladet« i sidste aar. Bladet nævner først, at juryen i sin tid tilsiktet at gi en betryggelse for den enkelte borger mot at bli uskyldig dømt, og fortsætter saa:

»Det lar sig ikke nekte, at denne betryggelse er gaat vel vidt i det sidste. Den er her i Kristiania gaat saa langt, at store deler av straffeloven likefrem er sat ut av funktion ved, at lægdommerne dømmer mot loven. Det er klart, at en slik retsfornektelse efterhvert maa nedbryte al respekt for lov og domstoler og gjøre os til et retløst folk. Og der kan være grund til at spørre, om ikke samfundsforholdene nu har utviklet sig saa totalt forskjellig fra, hvordan de var, da juryen blev indført, saa der burde ske betydelige forandringer i hele systemet. Ingen kan være i tvil, at de juridiske fagdommere nu gjennemgaaende dømmer meget retfærdigere end lægdommerne. Dommerne er ikke længer en faglært overklasse, som ser paa enhver mistænkt som en forbryder, og hvis sunde skjøn formørkes av formel jus. Tvertimod er det nu lægdommernes sunde skjøn, som meget ofte formørkes av fordommer.«

Fra den nationale venstrepresse kan citeres likesaa bestemte uttalelser i anledning av lagrettens virksomhet, saaledes fra stortingsmand Skaars »Hordalands Folkeblad« i 1922:

»Juryen er ikkje lenger noko litande apparat. Det syner seg gong paa gong, at den let seg paaverka i ein eller annan retning, alt etter som skriket gjeng til. — — — Det vert meir eller mindre komedie av heile vaart rettsvern. Og det er undarleg, at ein so lovlydig og rettskjaer nation som vaar verkeleg er god til aa tola og finna seg i slike rettskraenkjingar, som ein no gong paa gong vert vitne til, utan at det reiser seg ein storm av uvilje og eit folkekrav um forandring.

Vinstre bør taka jurylovi upp til revision, og kravet maa koma fraa folket, som er dei, som lid mest.«

Videre er fra den offentlige diskussion at nævne et interview i mars iforfjor med »Dagbladet«, hvorunder den dav. justisminister i den Blehrske venstre regjering bl. a. uttalte følgende.

»Det kan vel påståes å være en feil ved juryloven at der ikke er anledning for de juridiske dommere til å reagere likeoverfor frifinnelser som er så åpenbart urimelige, at de fremstiller sig som den rene vilkårlighet. Men det er klart at dette vilde inneholde ett brudd på selve jurysystemet og være lite stemmende med systemets idé. Det er et spørsmål om det da ikke er like så riktig med engang å ta skrittet fullt ut og organisere lagmannsrettene på lignende måte som våre meddomsretter således at en eller flere juridiske dommere i lagmannsretten også deltar i avgjørelsen av skyldspørsmålet.

Opdelingen av en straffesak i skyldspørsmål og straffespørsmål, på den måte som efter vår nuværende straffeprocesslov, bunner jo tildels og egentlig i den opfatning, at der er et visst motsetningsforhold mellem det juridiske og det læge element i domstolen og tilsikter å stille lægmennene

helt fritt likeoverfor juristerne i spørsmålet om tiltaltes skyld. Erfaringene ved våre meddomsretter trekker ikke i den retning at det skulde være nødvendig å opretholde denne motsetning.«

I Stortinget 1922 blev det av stortingsmand Scheflo fra kommunistisk hold uttalt bl. a.: »Alle disse erfaringer, som vi har høstet i den senere tid, har gjort, at man maa spørre sig selv, om det ikke er i flukt med fremtidspolitik at ta op juryen til analyse og revision. Det som var ment at skulle være en folkedomstod, er i mange byer blit en ren og skjær klassesdomstol. — — — Jeg skulde meget hellere betro min sak til et kollegium av fagdommere — folk som dømmer ut fra fuldt personlig ansvar, — som er utnævnt, fordi de har dommeregenskaper, — og som har en dommerære at varetage.«

Endelig har der ved en interpellation i stortinget 1923 i anledning av en frifindende lagrettekjendelse i en bank-sak faldt følgende uttalelse fra den nuværende høireregjerings justisminister:

»Jeg tror, der kunde være grund til at ta under overveielse, om der ikke skulde kunne gjøres reformer i vor straffeprocessuelle lovgivning, ut fra en almindelig betragtning av selve det juridiske spørsmåal, hvorvidt det er en tilfredsstillende ordning den, vi nu har av vor straffeprocess. Kunde det f. eks. ikke tænkes at opnaaes forbedringer, dersom der blev et bedre samarbeide mellem retten og lagretten i lagmandsretten? Jeg tror det er et spørsmåal som for tiden er aktuelt, og jeg tror det bør tages under overveielse.«

*

De forskjellige forslag, som er fremkomne til reform av vore nuværende lagmandsretter, gaar allesammen ut paa at utvide retsdommernes deltagelse i straffesaksbehandlingen og for en væsentlig del paa at udvide samarbeidet. Følgende utveie er saaledes bragt paa bane: 1. at retten gis en vis adgang til at tilsidesætte og saa en frifindende lagrettekjendelse;

2. at alle 3 retsdommere eller rettens formand, lagmanden, tar del i lagrettens forhandling, men uten at delta i dens avstemning.
3. Endelig, at ret og lagret indgaar i fuldt samarbeide som en stor meddomsret saaledes at retten er med at avgjøre skyldspørsmålet og lagretten med i straftumaalingen. Der vil hertil selvfølgelig utkræves noget færre lagrettemænd end nu, — uten at jeg skal inlde mig paa disse detaljer.

Enhver av disse ordninger maa ansees for at være en forbedring av vort nuværende system, men det fulde samarbeide mellem ret og lagret maa sættes som den naturlige, rationelle og mest effektive reform.

Efterat dette reformsprosmal efterhaanden har trængt sig mer og mer i forgunden, har den norske dommerforening anset det for at være av betydning at erholde uttalelser fra dommerstandens erfaring paa omraadet. Saken blev derfor optat til behandling paa foreningens aarsmøte i september 1922. Paa dette møte blev der efter nogen diskussion vedtat en resolution, hvori foreningen uttalte sig til fordel for en lovforandring, hvorved lagmandsretterne ogsaa i straffesaker organiseres efter meddomsretssystemet. For denne resolution voterte alle de møtende — 44 — dommere undtagen 5, der stemte for en mindre bestemt uttalelse for, at en omorganisation av lagmandsretterne overensstemmende med meddomsretssystemet blir optat til overveielse.

II.

Juryens kappestrid med meddomsretten.

Forinden jeg gaar over til selve sakens hovedspørsmal, vil det være nødvendig først i korthet at nævne jury-systemets historie og senere kappestrid med meddomsretssystemet.

I England utvikledes gjennom aarhundreder den

særlige form for folkets deltagelse i retspleien: juryen. Først i civile saker, senere i straffeprocessen som anklage-jury og endnu senere som bevis-jury og doms-jury. Juryen stod i den intimeste rapport med de historisk utviklede forhold i England og ansaas her stedse som en av frihetens hovedhjørnesteene. Dens ry som et frihetens palladium blev stort og gik rundt i Europas lande, hvor de fra enevoldstiden arvede straffedomstole var byråkratiske anlagte og savnet selvstændighed opad mot den enevældige regjeringsmakt.

En av den franske revolutions første følger var da selvfølgelig, at juryen i straffesaker blev indført i Frankrike. Med Napoleons herredømme utbredtes den til enkelte andre lande, saaledes til Rhinlandene. Men det var dog først ved den store frihetsbølge, som gik over landene omkring 1848, at kravet paa jury blev reist rundt om i Europa. Aaret 1848 blev saaledes her et vendepunkt, og jury indførtes i flere lande. Først og fremst i Tyskland, hvor juryen allerede hadde sin faste borg i Rhinlandene. Og kravet om jury blev tatt ind i flere landes konstitutioner, saaledes i Danmarks av 1849, i Tyskland og i Schweiz. Her i Norge kom det første forslag om jury frem paa stortinget i 1845.

*

Denne juryens systemets seiersgang skyldtes først og fremst, at det dengang var den eneste kjendte form for folkets deltagelse i strafferetspleien. Heri laa den store politiske grundtanke ved systemets avløsning av de fra enevoldstiden nedarvede straffedomstole. Ved siden derav regnedes juryen tilgode ogsaa de flere samtidig indførte betydningsfulde reformer, som netop lot forskjellen mellem gammelt og nyt springe end mere i øinene. Dette var retspleiens offentlighet, mundtlighet og umiddelbarhet samt siktedes beskyttelse mot maktmisbruk, — alt sammen egenskaper ved strafferetspleien, som ikke er særegne for juryens systemet alene.

Kort efter juryens seier omkring 1848 fremstod i Tyskland den nye type av folkedomstole, bygget paa meddomsretssystemet, — de saakaldte »Schöffengerichte«. Disse hadde lægmændenes fulde deltagelse og samarbeide i retspleien og var forøvrigt utstyret med de nysnævnte moderne former for strafferetspleie: offentlighet, mundtlighet og umiddelbarhet. Det er forresten at erindre, at ogsaa i juryens moderland har det eiendommelige forhold inmellem den engelske dommer og de edsvorne indebaaret en samvirken, hvorunder dommeren var tillagt en sterk indflydelse. Men dette samarbeide har været baaret mindre av retsregler end av sædvane og tradition — faktorer, som derfor ikke har lat sig overføre til andre lande.

Like fra 1850-aarene av har da striden senere stadig været gaaende om, hvilken form for lægelementets deltagelse i strafferetspleien er den rette: Juryretten eller meddomsretten. Særlig i de sidste par aartier er kampen blusset sterkt op. Det har været med juryen helt paa samme vis som med enkelte av de celebre jury-saker med fældende utfald: den har skapt en usikkerhet, som stadig har holdt sig og ikke har kunnet falde til ro. Jeg skal her nævne enkelte hovedpunkter i denne kamp der ude i verden.

*

I Tyskland gik gjennem 1860- og 70-aarene kampens bølger høit angaaende de 2 retsformer: »Schwurgerichte« og »Schöffengerichte«. Naar den første — juryen — blev seirende paa det tyske juristmøte i 1872, skal jeg som betegnende for denne seier faa citere en uttalelse fra en anseet dommer som i det hele ellers var tilhænger av meddomsretssystemet. Han sa: Saalenge det ikke i Tyskland er blit en fuldstændig umulighet, at nogen-sinde en statsregjering endog blot gjør forsøk paa at skræmme dommerne, navnlig i politiske saker, og saalenge ikke hele folket tror dette, — saalenge stemmer jeg ikke for ophævelse av juryen til gunst for en anden ord-

ning«. Denne yttring, som paa møtet blev sterkt applaudert, viser klart, hvorledes daværende politiske forhold i Tyskland fandtes avgjørende og i virkeligheden her ikke gav frit valg.

I 1873 lot regjeringen fremlægge lovforslag om en straffeprocess med avskaffelse av juryen, men ved rikets nye straffeprocessordning av 1877 beholdtes meddomsretten for mindre saker, straffekamre (eller kollegiale juristretter) for større saker samt juryretten for de største forbrydelser.

I den seneste tid er der i Tyskland atter faldt særdeles vægtige uttalelser til fordel for en overgang fra jury til store meddomsretter. I 1903 blev der av riksregjeringen nedsat en stor lovkommission til at forberede en almindelig revision av den tyske straffeprocessordning av 1877. Kommissionen bestod av ikke mindre end 21 jurister, repræsenterende — foruten retsvidenskapen — de enkelte grener av den strafferetslige praksis i rikets forskjellige dele, derunder da baade dommer- og sakførerstanden. Denne kommission, som saaledes skulde sitte inde med en stor autoritet, arbeidet i 2 aar.

Av de resultater, hvortil kommissionen kom, skal jeg fremhæve, at den enstemmig »var av den mening, at lægmænds medvirken i strafferetspleien var i høi grad nyttig, og at denne medvirken under hensyn til den almindelige i folket raadende retsbevissthet ikke kunde undværes«. Hvad angik den form hvori lægmændenes medvirken skulde finde sted, saa mente kommissionen, at dens opfatning av lægdommersystemet »uavviselig maatte lede til benyttelse av meddomsretssystemet paa alle trin av straffeprocessomraadet«. De kollegiale juristretter (straffekamrene) foresloges derfor ombyttet med større meddomsretter. Bortset fra ét medlem var hele den store kommission enig om, at »det ikke vilde være muligt at fjerne de talrike og tungtveiende mangler ved den nuværende juryprocess uten ved at ombytte juryretten med en stor med-

domsret, — fordi hine mangler var uadskillelig forbundne med den juryretslige form«. Ved forslaget 2den behandling inden kommissionen gik ogsaa det ene dissenterende medlem over til de øvriges opfatning om juryens ombytning med en stor meddomsret, saaledes at dette forslag ogsaa blev enstemmig.

Den av lovkommissionen foreslaate reform er senere ikke blit gjennomført i Tyskland. I dr. Poseners senere store »Rechtslexicon« (Berlin 1909) sees under avsnittet »Schwurgerichte« anført bl. a.: trods institutets store behov for reform idag blir temmelig almen anerkjendt, — feilen i juryrettens organisation beror væsentlig paa den ulyksalige adskillelse mellem skyld- og straffespørsmålene og paa mangelen av samvirken mellem dommere og lagrette — og trods at straffeproseskommissionen av 1905 har uttalt sig for avskaffelse av juryretten, — er organisationen av juryretten forblit urørt. Det staar til at haape, at en overgang av juryretten til den store meddomsret vil indtræde i en ikke altfor fjern fremtid.«

*

Ogsaa i Schweiz har man i den senere tid hat den samme strid: Jury contra meddomsret. Her var juryen indført under den politiske frihetsbevægelse i 1840-aarene — baade i lov og grundlov. Saa var det omkring 1890, at der ved juryen i Genf faldt en række avgjørelser, som henledet den almene opmerksomhet paa juryens svake sider. Disse kjendelser ledet til diskussion i pressen, og den lovgivende forsamling for kanton Genf lot nedsætte en kommission til revision av straffeproseslovgivningen. Av de mangler ved juryinstitutionen, som i praksis navnlig hadde gjort sig følelige, hadde kommissionen — heter det — særlig fæstet sig ved den store forskjel, som der var imellem de forskjellige lagretter indbyrdes, og »den mangel paa enhet og sammenhæng i retspleien, som derav var en følge«. Videre hadde kommissionen særlig hat for øie »lag-

rettens trang til stadig og bestandig at beskæftige sig med strafutmaalingen og de følger for tiltalte, som en fældende kjendelse vilde faa«. Som det vil sees, er det nøiaktig de samme anker, som er fremkommet hjemme hos os.

Kommissionens forslag gik da ut paa at ombytte juryretterne med 2 slags meddomsretter, en større og en mindre, — med 3 faste dommere og dels 8, dels 4 edsvorne. Da grundloven imidlertid foreskrev straffesakers behandling med »jury«, blev den nævnte meddomsret av kommissionen — saa at si — iført en jurys dragt, idet navn og flere utvortes former for jurybehandling blev bibeholdt i lovutkastet. Alle formalia skulde avgjøres av »retten«, ø: de faste dommere. Men der blev fuldt samarbeide mellem retten og de edsvorne saavel om skyldspørsmålet som om strafutmaalingen.

Inden den lovgivende forsamling i 1890 opstod der strid og vanskeligheter m. h. t. lovforslaget, idet der bl. a. p. g. a. grundlovens bud raadet tvil om adgangen til at omdanne juryen paa saadan maate uten forfatningsændring. Efter langvarige forhandlinger blev der saa tilslut vedtatt et mellomforslag. Ved Skyldspørsmålet beholdt man den gamle sontring mellem ret og jury, — men gav rettens præsident adgang til at delta i juryens forhandlinger om skyldspørsmålet med raadgivende stemme. Paa den anden side skulde strafutmaalingen fastsettes av ret og jury i forening.

Angaaende de erfaringer, som efter 1890 er gjort om virkningen av denne lovændring, har nuv. minister Urbye i sin tid meddelt en uttalelse herom fra Genfer-rettens præsident. Det anføres her: »Ved denne reform er indtraadt en langt større regelmæssighet og harmoni i strafferetspleien. Det er udisputerligt efter min opfatning, at juryen er blitt mindre nervøs, mindre variabel, mindre tilbøielig til at gaa fra den ene ytterlighet til den anden. Ihvertfald er det et faktum, at efter reformens indførelse har man ikke hat nogen av disse kjendelser, som før dette tids-

punkt gjentagne gange vakte publikums forbauselse eller indignation«. Herved blev der av en anden dommer ved en Genferdomstol gjort den reservation, at man ogsaa fremdeles sporet adskillig uensartethed i de forskjellige juryers avgjørelser, men dette tilskrev han væsentlig den forskjel, som nødvendigvis vilde være imellem disse, eftersom de hovedsakelig bestod af byfolk eller landsens folk.

*

Jeg avslutter disse bemerkninger om den i 2 menneskealdre paagaende kamp med at minde om, at vi hos os hadde striden først i 1860-aarene, da forslag om juryens indførelse blev fremsat av den Stangske høireregjering, men blev forkastet av stortinget i 1863. I 1880-aarene, da vi fik vor nuværende straffeprocessordning, hadde kampen faat en helt politisk karakter og indgik som et led av venstres program i datidens store politiske strid. Meddomsretssystemet blev dengang, som det erindres, særlig hævdet av *Bernhard Getz*, som sammen med høiesterets-assessor *Bachke* ogsaa utarbeidet et helt lovforslag, tilsiktende indførelse av store og smaa meddomsretter.

*

Naar det gamle spørmaal nu i tidens medfør atter reises hos os: I hvilken form skal folkedomstolen gjenføres hos os paa straffeprocessens omraade? — da maa vi efter en menneskealders erfaring kunne gaa til en helt saklig løsning av spørmaalet. Den politiske side er nu endelig faldd bort, efterhaanden som folkestyret er blit gjennomført politisk og det fulde demokrati er realisert i vore sociale forhold. Reformkravet her er da ogsaa — som tidligere vist — blit reist fra alle samfundets forskjellige hold og partier. Og den historiske utvikling har ikke hos os — som fleresteds — efterlatt i grundloven nogen bestemmelse om jury og har saaledes her stillet os frit paa valgets skille. Juryens teoretiske begrun-

delse ved Montesqieus princip om maktfordelingen tilhører likeledes forlængst fortiden. Teoretisk som praktisk staar valget nu mellem 2 arter af folkedomstoler, i hvilke det læge element har flertallet og dermed avgjørelsen i sin haand. Og dette valg kan nu efter en menneskealders erfaring bygges paa realiteter.

Selv om man efter vort nuværende udviklingsstandpunkt — saaledes som jeg mener — maa i dette valg bli staaende ved meddomsretssystemet som den bedre retsordning, vil det visselig maatte indrømmes, at jurysystemet allikevel har hat sin mission at opfylde hos os i overgangstiden, — en mission, som nu vil være løst og tilende. Naar man nemlig skulde gaa over fra den tidligere skriftlige og i nogen grad bevisbundne procesmaade og til en moderne, mundtlig og offentlig rettergang med fri bevisbedømmelse, maa det visselig medgis, at juryformen har hat en særegen evne til at sikre reformens sande gennemførelse og forsaavidt har været nødvendig for overgangen fra gammelt til nyt. Det samme er i Danmark hævdet av Prof. Munch-Petersen for den der nylig i henhold til grundloven indførte jury.

III.

Samarbeide eller spaltning inden lagmandsretten?

Jeg gaar derpaa over til i almindelighet at behandle det foreliggende hovedspørsmål: Hvad er under vore nuværende sociale forhold den bedste og retteste ordning av vor lagmandsret: Samarbeide mellem det juridiske og det læge element eller den juryretslige spaltning i rettens 2 bestanddele, arbeidende hver for sig.

Først og fremst synes samarbeidet her rent *prima facie* at maatte fremstille sig som den naturlige form. Det er jo den form, som ellers vanlig benyttes, naar fagmænd og lægmænd skal virke til et fælles maal, — saaledes ved spørsmål f. eks. inden teknik, skole- eller militær-

væsen. Hvor spørsmålene ikke overlates helt til fagmændene blir disse regelmæssig kaldt til samarbeide med lægmænd paa området.

Dette juryens system: at rive bevisbedømmelsen og strafutmaalingen fra hverandre og henlægge dem til forskjellige autoriteter, blev i sin tid av Bernhard Getz betegnet som »en likefrem holdningsløshet«, idet strafutmaalingen jo netop skulde avhænge av alle handlingens omstændigheter, saaledes som disse fandtes at være beviste. Juryinstitutionens spaltning av domstolen og dens arbeide er i sig selv unaturlig og kunstig og vil væsentlig alene kunne forklares ved de ovenfor omhandlede historiske grunde, som nu forlængst er ophørt og ligger og hensmuldrer i fortiden.

I sig selv maa det fulde samarbeide mellem ret og lagret erkjendes at være gavnlig og fruktbart. Hvert av de 2 elementer — det juridiske og det læge — vil jo bringe med sig sine særegne betingelser for arbeidet. Idet de saaledes supplerer hverandre, vil den fulde utnyttelse av deres særlige ydelser alene kunne opnaaes ved deres aapne forhandling og fulde tankeutveksling ang saken. Herved vil have den sikreste garanti imot, at misforstaaelse av nogen slags blir hængende igjen, eller at væsentlige sider eller momenter i saken blir enten helt overset eller ikke tillagt den tilbørlige betydning og vækt. Vi er her formentlig ved kjernen av dagens spørsmål: at de 2 domstolens elementer i samarbeide vil være og utrette noget mere og fuldkomnere end hver del for sig. Ogsaa den ovennævnte store tyske kommission saa spørsmålets tyngdepunkt og meddomsretssystemets avgjørende fortrin fremfor jurysystemet »in dem gegenseitigen Gedankenaustausch und in dem vertrauensvollen Zusammenwirken beider Elemente bei der gesamen Urteilsfindung«.

Det maa her videre erindres, at de 2 bestanddele av retten jo ogsaa har sine særegne karakteristiske skjøpeligheter. Men da disse ligger i indbyrdes forskjellige

retninger, er det ikke tvilsomt, at et samarbeide mellem de 2 partier vil bidrage til at neutralisere svakhetene og avslipe ialfald de videstgaaende yderligheter. Saaledes vil tilfældigheten og vilkaarligheten i lagrettens kjendelser i væsentlig grad falde bort ved det fulde samarbeide med fagdommerne, som efter sin stadige system med retspleien mere vil se det enkelte konkrete tilfælde i lys av og sammenheng med de almene principer i strafferetspleien. Paa den andre side vil vel i stor utstrækning alle momenter, som kommer ind under kategorien »juridisk støv«, lettelig bli feiet bort under samarbeidet med repræsentanterne for den almindelige livserfaring og menneskekundskap.

Det her anførte vil bekræftes ved de gjennemgaaende gode erfaringer om meddomsretssystemet, som vi fra gammel tid av har gjort paa civilprocessens omraade og nu i den sidste menneskealder har hat anledning til at gjøre i vor nuværende straffeproses. Og det maa erindres, at lagmandsretten, organisert som en stor meddomsret, vil ved sin talrikere besætning besitte en betydelig større autoritet end vor nuværende 3-mands-meddomsret, i hvilken tilfældigheten vil være git et vist spillerum paa grund av den svake besætning av hvert av domstolens 2 elementer. Ogsaa av den ovennævnte tyske proseskommission blev der lagt sterk vekt paa de heldige erfaringer, man i Tyskland hadde vundet angaaende meddomsretternes virksomhet og i særlig grad angaaende en i Sachsen virkende større meddomsret med 3 juridiske og 4 læge medlemmer.

*

Ved det fulde samarbeide inden lagmandsretten vil denne bli befriet for de mangler og ulemper, som er uløselig forbundne med den juryretlige form. Først og fremst da for den mangel, at skyldkjendelsen kan komme istand uten nogen premisser. Naar ingen grunde angis, savnes sikkerheten for, at lagrettens resultat er fremgaaet av nøiaktig bevisprøvelse og ikke er fremsprunget av uklare

følelser eller forutindtagethed til nogen av siderne. Denne egenhet ved lagretskjendelsen, at dens motiver unddrager sig enhver menneskelig kontrol, forlener lagretten med en *al m a k t*, som vil staa i indre sammenhæng med den vilkaarlighed og tilfældighet, som er jurysystemets grundsvaghet.

Dernæst vil videre bortfalde alle vanskeligheter ved *s p ø r s m a a l s s t i l l i n g e n* til lagretten, som har været betegnet som jurysystemets akilleshæl. Endelig vil man ved samarbeidet inden retten komme væk fra den nuværende *u t s k y t e l s e s r e t* overfor lagretten. Denne adgang til at fjerne enkelte av lægdommerne fra deres paalagte dommerhverv vil fordyre retsapparatet og kan i praksis ofte lede til den rene komedie. I sædelighetssaker fjernes saaledes gjerne kvinderne fra lagrettebænken. I straffesaker vedrørende konkurssvik, regnskaps- eller forretningsforsel i det hele kan lagretten ved utskytelsesretten bli saaledes rensset for al virkelig forretningskyndighet, at dens gjenværende forretningsmænd derved har kunnet føle sig pikeret som siktede for at være undermaalsmænd i saadan kyndighet.

*

Likesom det moderne munttlige meddomsretssystem er avfødt av de senere menneskealdres demokratiske samfunnsforhold, saaledes er dette system og dets samarbeide i virkeligheten den *d e m o k r a t i s k e* form for retsarbeidet. Det bygger paa tillid baade til det folkelige og det faglige element. Det sees derfor ogsaa, at endog en av jurysystemets største forsvarere i Tyskland, *von Bar*, har betegnet meddomsmands-institutionen som »det fuldstændigste demokrati i retspleien«.

Mens meddomsretssystemet saaledes bygger paa *t r o* paa lægelementet, ligger der i jurysystemets spaltning av domstolen en *m i s t i l l i d* ogsaa til lægmændene og deres evne til retsarbeidet. I saa henseende kan som typisk fremhæves bestemmelserne paa den ene side om, at lægmændene

ikke skal delta i straffens utmaaling, og paa den anden side, at deres skyldkjendelse i visse tilfælde kan kuldkastes av fagdommerne. I denne forbindelse kan da videre nævnes det forslag, som bl. a. hos os har været reist om: at fagdommerne skal ha saadan adgang til at kuldkaste ogsaa lagrettens frifindende kjendelser. Den samme mistillid aander ut fra lovens bestemmelse om den særlige utskyttelsesret overfor lagrettens medlemmer. Idet lægmændene slippes ind paa lagrettebænken, er de saaledes paa flere kanter indgjærdet ved sikkerhetsforanstaltninger og skranke, som alle vil falde bort under lagrettens fulde samarbeide paa like fot med fagdommerne.

Mistilliden til samarbeidet mellem de 2 domstolens bestanddele har i sin tid faat sit klassiske uttrykk i den bekjendte pikante sats fra jurystriden i den tyske riksdag i 1870-aarene: »at sammensætte et kollegium av retskyndige og læge dommere, er at blande vand og olje, — man faar en uklar masse. Men snart indtræder adskillelsen, og den juridiske olje svømmer igjen ovenpaa«.

Spesielt har juryens forsvarere næret en mistillid til lægdommernes evne til at hævde sig og sine synsmaater overfor fagdommerne under deres samarbeide i en meddomsret. Dette maa vel opfattes som en gjenklang fra svundne tider. Efter den erfaring, vi nu i en menneskealder har hat anledning til at gjøre ved vore kriminelle meddomsretter, maa den nævnte mistillid siges at ha været ugrundet. Hermed vil ogsaa stemme overens vore endnu ældre erfaringer om meddomsrets-institutionen paa det civile omraade. Det maa derhos i denne forbindelse has i erindringen, at lægdommerne ved sit avgjorte flertal overfor fagdommerne altid, naar de i det væsentlige er enige, vil ha »bukten og begge enderne« og saaledes kunne drive igjennem sin opfatning. Naar vore lagmandsretter blev organisert som store meddomsretter vilde lægdommerne i én henseende erholde større indflydelse end i de nuværende 3 mands meddomsretter. Bortset fra deres

mulige særmeneringer vil de nemlig ogsaa jevnlig kunne faa valget mellem de forskjellige meninger, som maatte ha fundet falskmænd blandt de flere fagdommere.

Videre kan her være at erindre det gamle ord om Cæsars hustru: at hun ikke alene maa være ren, men ogsaa dra omsorg for, at ingen mistanke falder paa hende. Saaledes maa der ogsaa sørges for, — ikke alene at domstolene er gode, men ogsaa at de har tillid hos folket. Denne tillid har vore nuværende lagretter — lagmandsretter — som ovenfor nævnt for en væsentlig del tapt under en menneskealders virksomhet. Meddomsretten — og endmere den større meddomsret paa lagmandstinget — vil derimot efter over 30 aars prøve sitte inde med al den tillid, som overhodet folkets egen deltagelse i og kontrol med retspleien vil gi under det nuværende system, hvor retsøvelsen foregaar i dagens fulde lys og ikke — som under det skriftlige — mere hemmelighetsfuldt som »bak et forhæng«.

Det frie samarbeide inden lagmandsretten skulde i det store lede til, at det dybeste begrundede i opfatningerne vinder frem som overbevisende og seirende, mens det tilfældige og uoverveiede og ubegrundede mere vil falde igjennem og forsvinde. Paa sæt og vis vil samarbeidet saaledes bli en dobbelt prøve. Paa den ene side en prøve paa den dypere sandhet og værdi av det juridiske arbeide. Paa den anden side vil virksomheten som meddomsmand — som i sin tid paapeket av Julius Lassen — bli enslags styrkeprøve for lægmandens adkomst til dommerbordet. Er hans overbevisning sund og kraftig nok til at paavirke retsdommerens opfatning, da vil han fuldt ut faa den indflydelse paa sakens utfald, som han bør have. Hvis ikke, vil hans betydning bli ringere. Men dette vil isaafald være det rette.

*

Hvad lægdommerne angaar, vil de ved samarbeidet rykke fra lagrettebænken frem til dommerbordet og her ved siden av de retskyndige dommere overta den fulde dom-

mergjerning, derunder ogsaa utmaalingen av straffen. Dette fulde samarbeide synes for dem at skulle være en værdigere og mer tilfredsstillende løsning end de øvrige utveie, som er bragt i forslag som botemidlet overfor lagrettebehandlingens nuværende svakheter. Det er saaledes foreslaet, at retten skulde kunne tilsidesætte foruten lagrettens fældende kjendelser (str. procl. § 358) ogsaa i visse tilfælde dens frifindende kjendelser. Bortset fra at denne ordning vilde være et centralt brud paa selve jurysystemet, synes det at ville være baade riktigere og for lagretten værdigere, at det blev git retten adgang til paa forhaand at gjøre sin korrigerende opfatning gjældende under samarbeide under aapen diskussion om saken.

At retten eller dens formand — saaledes som videre foreslaat — skulde delta i lagrettens forhandlinger, men uten stemme, synes paa en vis maate at ville stille fagdommerne som enslags skolemestre overfor en klasse til bekerelse. Erkjendes engang det heldige i en saadan fælles deliberation, synes det naturligen at maatte føre til den logiske konsekvens, at der ogsaa blev en fælles avstemning. Begge de to foreslaaede utveie vil logisk involvere en indrømmelse av det fulde samarbeides berettigelse, — men idet man stanser paa halvveien, er man blit staaende ved en slags misfoster av samvirke.

Hvad dernæst fagdommerne angaar, vilde jo det fulde samarbeide med lagretten bli en mere tilfredsstillende ordning end det nuværende system, hvorunder de i det væsentlige er stillet utenfor avgjørelsen av kjernepunktet i den hele saksforhandling. Betegnende i saa henseende er den populære betegnelse »bisiddere« for de 2 retslærde meddomere. Disse har jo i den nuværende retsbygning indtat en plass omtrent som de to høisædesstolper — andvegesulerne — ved de gamle høvdingers sæte. En saadan ordning vil jo i ikke liten utstrækning medføre et unyttig spild av tid og penge og av arbeidskraft.

IV.

Samarbeide ved skyldspørsmålet.

Fra disse almindelige betragtninger skal jeg nævne nogen ord om samarbeidet specielt i skyldspørsmålet.

I flere henseender maa det ansees for en speciel vinding at ha fagdommerne med ved løsningen av skyldspørsmålet. I 1ste række, fordi der her vil forekomme flere fortolkninger og avgjørelser av ren juridisk natur, saasom som besiddelsesbegrepet, om nødverge, om tilregnelighet o. s. v. Disse spørsmaal maa løses, men kræver retskyndighet. Hvor stor dyktighet der end maatte lægges i lagmandens retsbelæring, vil det jævnlig være over evne for lagretten i løpet av en kort stund at sætte sig ind i slike ofte vanskelige juridiske spørsmaal. I virkeligheten vil retsspørsmålene saaledes — som Getz uttrykte det — »redningsløst overgis i lægmændenes vold«. I stedet for den akademiske retsbelæring uten adgang til at kontrollere dens befølgelse, vil det da her utvivlsomt være et stort fremskritt at ha fagdommerne i samarbeide med lagretten under avgjørelsen af disse retsspørsmaal.

I enkelte henseender vil den faste fagdommer ogsaa forøvrigt være den tilfældige lægdommer overlegen, saaledes hvor bedømmelsen av beviset utkræver et videre ræsonnement. Ved sin øvelse vil han ogsaa være mindre tilbøelig til »at trække forhastede, altfor ubetingede eller almene slutsatser«.

Men ikke mindst vil fagdommernes deltagelse i skyldspørsmålets avgjørelse virke gavnlig ved siden av eller overfor de svakheter, som lagrettens behandling her erfaringsmæssig lider under. Uvant som lagrettemanden er til rolig at se og bedømme forbrydelsen, vil han let komme i en bevægelig og paavirkelig stemning, hvorved en række følelser — av menneskelig, social eller politisk art — her kan gjøre sig gjældende. En jævnlig valgt, anseet ordfører i Kristiania lagret har efter en av vore

sensationelle lagrettekjendelser uttalt sig herom i dagspressen saaledes: »Det er min erfaring, at mange av lagrettens medlemmer har en feilagtig opfatning av de forpligtelser, som paaligger dem som domsmænd. De anser sig fritat for at dømme »efter loven« og mener, at deres eneste rettesnør er deres egen frie overbevisning —, deres følelser, hvilket praktisk talt kan oversættes med deres egne sympatier eller antipatier. Selv om et forhold er av loven belagt med straf, og det er fuldt paa det rene, at den tiltalte har gjort sig skyldig i dette forhold og altsaa i brud paa loven, anser de sig ikke bundet til at dømme vedkommende, hvis de synes, at han ikke bør straffes. Og denne opfatning kan være begrundet i de forskjellige og forunderligste synsmaater«. Overfor alle disse stemninger vil utvivlsomt samarbeidet med de faste fagdommere, der ved sin øvelse har et roligere og sikrere blik overfor det foreliggende enkelttilfælde, maatte virke regulerende. Vilkaarlighet og tilfældighet vil herved bli avdæmpet, — hvad enten den er grundet i overhaandtagende medlidenhet — eller i almindelig uvilje mot den paagjældende straffelovbestemmelse — eller i den almindelige uvilje eller frygt, som forbrydelsen kan fremkalde, og som paa den anden side av Atlanteren kan føre saa vidt som til lynchjustits.

Hvad specielt angaar partiskhet — det være av politiske eller sociale grunde — kan vel spor av saadan forekomme saavel hos lærde som hos læge dommere. Men det vil — som av Getz i sin tid bemerket — være utvivlsomt, at fagdommeren med sin stadige øvelse og erhvervede maalestok for fastere bevisbedømmelse vil ha vanskelig for i god tro at vise saa megen partiskhet, som de for den enkelte sak indkaldte lægdommere vilde være istand til — med den største lethet.

I det hele vil det ofte hos vore lægdommere i raadslagningsrummet være følt et savn og behov av at ha

samarbeide med fagdommerne. Jeg citerer herom et hjertesuk i pressen fra et kjendt medlem av lagretten i en celeger lagmandsretssak iforfjor: »Jeg har i disse dage paany sittet i lagmandsretten og er gaat ud derfra med bekræftet indtryk av, at rettergangsmaaten der neppe er helt betryggende. Jeg tror lagmanden og hans bisiddere vilde forfærdes, hvis de kunde kaste et blik ind i det kaos, som i visse tilfælde kan herske i enkelte dommerhjørner inden den »ærede lagrette«, naar den efter paahørt forhør blir drevet ind til domsavsigelse. Jeg mener, at almindelig sund fornuft ikke altid er god nok forutsætning for at kunne gjøre fyldest for sig i lagretten. Hvorfor sitter der ikke ogsaa dygtige og erfarne jurister, som kan rettlede lagretten i vanskelige og tvilsomme tilfælde? De enkelte medlemmer, som har en selvstændig opfatning, behøver derfor ikke at se denne truet, samtidig som det vil bidrage til, at den enkelte kan tilegne sig en mere bestemt opfatning i tilfælde, hvor han ikke har været istand til selv at faa tak i en.«

Naar saadan kyndig veiledning fra fagdommerne ikke er forhaanden i raadslagningsrummet, vil de i dommerhvervet nøvede lægmænd, — hvis de efter en lang saksforhandling føler sig usikre og tvilende overfor sin vanskelige opgave — lettelig komme under bestemmende indflydelse av en eller anden energisk og ivrig kollega. Resultatet vil da gjerne bli at en enkelt, som har energi og talefærdighet til at kunne gjøre sig gjældende, endeligen blir situationens herre, uten i virkeligheten at besidde betingelserne for med rette at ha denne indflydelse. Denne relative uselvstændighet hos flere lagrettemænd bidrar til den hyppige tilfældighet i lagretskjendelserne og vilde faa sin paakrævede støtte under samarbeide med fagdommerne.

Videre vil samarbeidet inden domstolen ogsaa kaste sine virkninger ut over skranken og særlig bidra til

at forkorte proceduren og samle den efter de mest saglige linjer.

V.

Samarbejde ved strafutmaalingen.

Ogsaa ved utmaalingen af straffen vil samarbeidet mellem ret og lagret ha sin betydning og berettigelse.

Straffen skal jo bestemmes under hensyn til alle de forbrydelsens omstændigheder, der er fundet beviste. Lægger dommerne, som deltar i skyldspørsmaalets avgjørelse, bør da ogsaa være med om at fastsætte straffen.

Inden en større kreds av tilfælde vil lægmændene her sitte inde med et fortrin fremfor fagdommerne, — nemlig hvor der til grund for lovens distinktion er lagt den almindelige opfatning eller skik og bruk. Dette gjælder saaledes, hvor hensyn skal tas til den almindelige maalestok som samfundets retsbevissthet opstiller for redelighet eller forsigtighet i handel og vandel.

I det hele vil fagdommerne under straffutmaalingen støttes ved samarbeidet med lægmændene som repræsentanter for den almindelige folkeopfatning og livserfaring. Den opfatning, som lægmændene fra livet har dannet sig om forbrydelsens betydning og om straffens vægt, vil kunne være en værdifuld maalestok til støtte ved ansættelsen av den straf, som skulde være den rette i det foreliggende enkelttilfælde.

Under dette samarbejde vil fagdommerne kunne tvinges til at ta op argumentationer, som ellers vilde ha været liggende nede. I det hele maa de antas ved samarbeidet at ville bevares overfor endel faglig slendrian og rutinemæssighet. Specielt ved lægmændenes intimere kjendskap til bygde- og lokale forhold vil fagdommerne under samarbeidet bli tvunget ind i nærmere kontakt med sakens — forbrydelsens — miljø. Derved vil fagdommeren ytterligere sikres imot den mulighed at komme i skade for i

nogen henseende at spille en rolle lik den, en hund spiller i et parti kegler.

Der har ofte fremkommet kritik over den ved domstolene anvendte strafutmaaling. Særlig har dette gjældt forbrydelser mot sædelighet og voldsforbrydelser. Likeoverfor deslige anker synes lægmændenes deltagelse i straffens utmaaling at skulle kunne virke heldig.

I tidens løp har straffelovgivningen bevæget sig mellem de to ytterpunkter: paa den ene side de absolute, fastspikrede straffesatser, paa den anden en vis frihet for dommerne i strafansættelserne. Idet vor straffelov har opsat meget vide strafferammer, har den git et meget rummeligt spatium for vurderingen saavel av den konkrete straffeskyld som av forbryderens individualitet. For denne frie vurdering vil lægdommerne sitte inde med særlige forutsætninger ved sin mere omfattende og intime rapport til den almene samfundsopfatning.

Som en særlig og væsentlig grund til at la lægdommerne delta i utmaalingen av straffen har ogsaa været fremholdt den almindelige erfaring om, at uriktige frifindende lagrettekjendelser ofte har været fremkaldt ved lægmændenes frygt for, at en fældelse vilde lede til en i deres tanke for streng strafansættelse fra fagdommernes side. Inden min erfaring har dette særlig været tilfælde bl. a. under saker for uagtsomt drab: ved uforsiglighet under jagt, under minering og under bilkjørsel. Den nævnte erfaring vil praktisk demonstrere det urimelige i at la lægmændene delta i skyldsspørsmålets avgjørelse, men holde dem utenfor fastsættelsen av skyldens straf. Den samme egenhet vil gjenfindes hos juryen i andre lande. Jeg henviser herom til, hvad jeg tidligere har meddelt fra Schweiz, hvor juryen derfor ogsaa blev git del i straffeutmaalingen.

Sluttelig kan her tilføies, at det vel heller ikke vil være nogen sterkere grund til mere at holde lægmændene utenfor strafutmaalingen i de større saker end i de mindre saker, der behandles ved den 3-mands meddomsret.

VI.

Samarbeidsprincippet i vor civile rettergang.

Juryen er en fremmed vekst, som aldrig er vokset frem av norsk jordbund. Derimot har meddomsretssystemet fra gammel tid været anvendt i landets rettergang. Læge meddommere har i aarhundreder deltatt i retspleien, dels i de betydeligste straffesaker og dels og fornemmelig i vor civile proces: i odels- og aastedssaker. Allerede Ørsted anbefalte omkring 1850 at gjenoplive og utvikle dette nordiske institut inden straffeprocessen fremfor at opta det fremmede jurysystem. I de sidste menneskealder er meddomsretssystemets omraade blit stadig og betydeligt utvidet, idet det særlig har omspændt sjørettens og handelsrettens saker.

Ved vor nye munttlige civilproces, som ved dette aars utgang skulde træde ikraft, blir indført det fulde samarbeide mellem det juridiske og det læge element — baade ved vore herreds- og byretter og ved lagmandsretterne, her med 3 fagdommere og 4 domsmænd. Det vil da ligge saa meget nærmere og falde saa meget naturligere at opta det samme samarbeide ved lagmandsretten ogsaa i straffesaker. Dette vilde gi større enhet i vor retsbygning og medføre betydelige organisatoriske fordele.

Den eneste art jury, vi kan sies at ha hat paa civilprocessens omraade er vor skjønnsinstitution, — idet de juridiske avgjørelser og selve skjønnen træffes henholdsvis av retsformanden og lagrettel hver for sig. Paa skjønnsomraadet finder vi da ogsaa for en ikke liten del igjen den selvsamme vilkaarlighet og tilfældighet, som er os kjendt fra lagrettekjendelserne i straffesaker. *Instar omnium* kan vel som eksempel herpaa nævnes den bekjendte odelsløsningssak paa Helge-Rein- By Bruk, hvor den ene halvpart av skjønnskollegiet holdt paa en løsningssum av 220 000 kr. og den anden halvpart paa en sum av 920 000. Forsaa vidt forløp det likefrem som et lottteri, som gevinsten —

differancen paa 700 000 kr. — blev avgjort ved lodtrækningen om, hvem der skulde være opmand inden kollegiet.

Ogsaa paa skjønsomraadet skal man i vor nye civilproces gaa over til det fulde samarbeide imellem retsformanden og skjønslagrettet — jfr. lov av 1. juni 1917 § 27. Grundene herfor sees i regjeringens lovforslag væsentlig at være tilsvarende til dem, som paa det straffeprocessuelle omraade skulde lede til det fulde samarbeide mellem lagret og ret. Saaledes heter det bl. a. i regjeringspropositionen: »Naar dommeren er med i skjønnen, kan man opstille det krav, at der i skjønnen skal gjøres rede for baade forudsætninger og fremgangsmaate. — — — Derved faar parterne en hel anden adgang end efter gjældende ret til at kontrollere skjønsvagjørelsen. — — — At administrator deltar i den hele forretning vil være en garanti mer for, at alt gaar rigtig til. Administrator vil saaledes ta det strengere med at paase, — — — at i det hele uve d k o m m e n d e h e n s y n h o l d e s b o r t e.« Som det sees, vil parallellen mellem hovedlinjerne her og i vort omhandlede sporsmaal ligge i dagen.

*

Til slutning maa fremhæves de store praktiske fordele, som vil medføres av det fulde samarbeide inden lagmandsretten ved straffesakers behandling. Ved siden av de 3 retsdommere vil der av lægdommere formentlig ikke utkræves flere end 6. Muligens ikke flere end 4, som jo blir domsmændenes antal i den civile lagmandsret. Det samme antal var i sin tid foreslaat i det av Getz og Bachke opsatte lovutkast for straffeprocessen. Hvilket tal man end her maatte bli staaende ved, — jeg skal ikke opholde mig ved disse detaljer, — er det klart, at der her vil bli indspart et betydelig arbeide samt tilsvarende tid og penge. Da den nuværende utskytningsret overfor lagretten maa kunne bortfalde under det nye samarbeide, vilde man under dette ikke behøve mere end en mindre brøk-

del av de nu ved lagmandstinget fremmotende 19 lagrettemænd. I og med, at der er behov for et betydelig mindre antal folk, vil der ogsaa kunne gjøres et saa meget bedre og dyktigere udvalg av domslagrette. Dette hensyn vil ikke veie mindst under den nye rettergangsordning med dens flere forskjellige retsutvalg.

For det offentlige vil imidlertid den økonomiske besparelse ved samarbeidet ikke alene falde paa kontoen skyss og diæt for domslagrettet, men vil i ikke mindre grad komme frem derved, at selve saksbehandlingen og proceduren under det fulde og intimere samarbeide inden domstolen vil kunne falde enklere og kortere. I hvert fald vil derhos den nærmere samordning av lagmandsretternes civile og kriminelle arbeide da kunde arrangeres bekvemmere og med ikke liten besparelse.

Disse sakens økonomiske sider har jeg — efter mit syn paa saken — nævnt tilsidst. Men efter de nuværende tiders forhold vil nok her gjælde det gamle ord: Last but not least.

*

Den gamle Frostatingslov var som i lapidarstil indledet med de kjendte ord: »Ved Lov skal vort land bygges og ikke ved ulov ødes«. Dette gamle krav er atter kaldt frem i vor tanke ved flere av den senere tids lagrettekjendelser. Det er at ønske, at vor almene retsbevissthet maa være sterk nok til her at føre frem en retsordning, som kan gi Lov en dens fulde magt og autoritet.